

Аналіз результатів зовнішнього оцінювання з української мови за 2006 рік

1. Характеристика учасників зовнішнього оцінювання

Для участі в зовнішньому оцінюванні з української мови зареєструвалися 42393 учні загальноосвітніх навчальних закладів із 25 областей України, Автономної Республіки Крим і міст Києва та Севастополя. Із них в Автономній Республіці Крим – 2482, Вінницькій області – 1829, Волинській – 856, Дніпропетровській – 2707, Донецькій – 3665, Житомирській – 993, Закарпатській – 1264, Запорізькій – 1277, Івано-Франківській – 1100, Київській – 1592, Кіровоградській – 538, Луганській – 1673, Львівській – 2282, Миколаївській – 1417, Одеській – 1921, Полтавській – 1589, Рівненській – 1058, Сумській – 1132, Тернопільській – 848, Харківській – 2402, Херсонській – 897, Хмельницькій – 1055, Черкаській – 1095, Чернівецькій – 698, Чернігівській – 3405, м. Києві – 2295, м. Севастополі – 323. У тестуванні взяли участь 40925 випускників загальноосвітніх середніх шкіл, спеціалізованих шкіл, ліцеїв, гімназій.

Відповідно до умов проведення експерименту в кожній області (крім Запорізької, у якій брали участь тільки учні міст) зголосилися проходити тестування як учні міст, так і сіл або селищ міського типу. У переважній більшості областей активнішими були учні міських ЗНЗ. У Тернопільській, Чернівецькій областях й Автономній Республіці Крим кількість учнів міських і сільських ЗНЗ була приблизно однаковою, а в Івано-Франківській області кількість учасників зовнішнього оцінювання із сільських шкіл перевищували міські (табл.2).

Таблиця 1

№	Тип населеного пункту	Загальна кількість учасників
1.	Місто	31345
2.	Село, селище міського типу	9580

Аналіз загальної кількості учасників зовнішнього оцінювання за типом навчального закладу засвідчує, що більш як удвічі переважали учні загальноосвітніх середніх шкіл (табл. 1).

Таблиця 2

№	Тип навчального закладу	Загальна кількість учасників
1.	Загальноосвітні середні школи, вечірні школи	28463
2.	Ліцеї, гімназії, спеціалізовані школи	12332

2. Загальна характеристика тесту

Зовнішнє оцінювання з української мови тривало 135 хвилин. Тестовий зошит складався з двох частин, за умови правильного виконання всіх завдань якого учасник

сертифікаційного оцінювання міг одержати 102 бали. Тестові завдання перевіряли, як випускники ЗНЗ засвоїли лінгвістичну та комунікативну змістові лінії програми. Щоб забезпечити змістову валідність тесту, повно й об'єктивно перевірити знання з предмета за курс середньої школи, автори розробили 53 завдання закритої форми та запропонували учням тему твору-роздуму. Результати виконання завдань допомагали одержати інформацію про те, як учні засвоїли навчальний матеріал усіх розділів і ключових тем програми з рідної мови. Під час складання тесту дотримано принципів значущості змісту, наукової вірогідності, відповідності змісту завдань сучасному стану філологічної науки, репрезентативності, системності, комплексності та збалансованості, взаємозв'язку змісту й форми тестових завдань.

Частина 1 тестового зошита складалася із завдань закритої форми, які репрезентували всі розділи програми з рідної мови. Кількісний розподіл завдань закритої форми наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

№	Розділ програми	Кількість завдань	% від загальної кількості
1.	Фонетика. Орфоепія. Графіка	4	7,5
2.	Орфографія	14	26,4
3.	Лексикологія. Фразеологія	4	7,5
4.	Будова слова. Словотвір	3	5,7
5.	Частини мови	7	13,2
6.	Синтаксис і пунктуація	17	32,2
7.	Стилістика та культура мовлення	4	7,5

Завдання закритої форми мали на меті перевірити, як школярі засвоїли мовознавчі поняття й терміни, правила орфографії та пунктуації, як розуміють мовні явища та їхні закономірності, уміють їх групувати й класифікувати, установлювати між ними причиново - наслідкові зв'язки, відрізнити випадки правильного використання мовних засобів від помилкових тощо. Виконуючи завдання Частини 1, учасники тестування мали виявити *знання* (запам'ятовування й відтворення вивченого), *розуміння* вивченого (перетворення з однієї форми в іншу) та *вміння застосовувати* навчальний матеріал у конкретних, звичних умовах і нових ситуаціях. Виконання завдань закритої форми дозволяло зробити висновок про сформованість **мовної компетенції** учасників тестування.

У тесті використано три форми тестових завдань:

1). З вибором однієї правильної відповіді (34 завдання). Ваговий коефіцієнт кожної правильної відповіді – 1 бал.

2). З вибором кількох правильних відповідей (14 завдань). За кожне правильно виконане завдання можна було одержати максимально 3 бали.

3). На встановлення відповідності (5 завдань). Ваговий коефіцієнт кожної правильної відповіді – 3, а в 47 завданні – 2 бали.

Частина 2 тестового зошита містила одне відкрите завдання з розгорнутою відповіддю, що дозволяло перевірити вміння створювати власне висловлювання. Його виконання допомагало визначити рівень сформованості текстотворчих і мовленнєвих умінь і навичок випускників, їх **мовленнєву компетенцію**. Учні мали виявити вміння

- створювати текст-роздум, дотримуючи структури цього типу мовлення, висловлювати власні думки з приводу запропонованої теми;
- логічно викладати власні міркування й доречно та правильно їх аргументувати;
- добирати приклади з літератури, інших видів мистецтва, історії, суспільно-політичного життя й доречно та правильно їх інтерпретувати;
- наводити приклади з власного життя та пояснювати їх у контексті запропонованої теми;
- дотримувати необхідного стилю мовлення і використовувати відповідний тип мовлення;
- добирати точні, виразні мовні засоби для вираження думок, грамотно оформлювати висловлювання згідно з правилами орфографії та пунктуації;
- робити умотивовані висновки.

За написання твору-роздуму можна було одержати від 0 до 12 балів. Цю частину роботи оцінювали експерти відповідно до спеціально розробленої схеми оцінювання, що включала такі критерії:

- чітке формулювання тези;
- переконливість аргументації;
- використання прикладів із літератури, інших видів мистецтва;
- використання прикладів з історії, власного життєвого досвіду;
- логічність, послідовність висловлювання;
- наявність умотивованого висновку;
- орфографічна та пунктуаційна грамотність.

3. Результати зовнішнього оцінювання 2006 року з української мови

Випускники загальноосвітніх навчальних закладів одержали сертифікат, у якому у двох шкалах – 12-тибальній для ЗНЗ та 100-бальній (від 100 до 200 балів) для ВНЗ – представлено результати їхньої роботи. Ці показники дозволяють зробити висновок про те, як учасники експерименту засвоїли зміст програми з рідної мови та опанували навчальний матеріал з предмета.

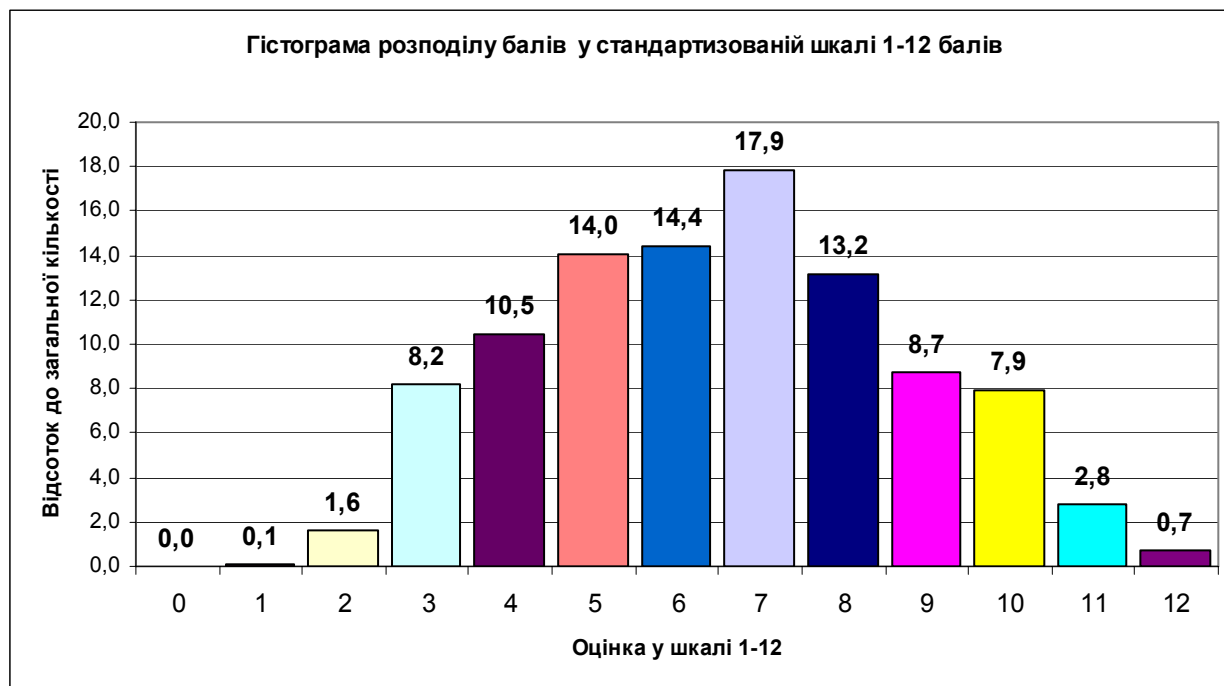
Із максимально можливих 102 балів за виконання завдань тестового зошита 91-102 бали не одержав жоден учасник зовнішнього оцінювання. 72-90 балів, що відповідало 12-ти балам за шкільною шкалою оцінювання, набрали лише 0,7% учнів.

Аналіз гістограм розподілу результатів зовнішнього оцінювання 2006 року дозволяє зробити висновок, що українську мову за курс загальної середньої школи більшість випускників засвоїли на достатньому та середньому рівнях (39,7% і 38,8% відповідно) (гістограма 1). Середній бал, одержаний за тест зовнішнього оцінювання, становить сім.

Гістограма 1

Бали навчальних досягнень для ЗНЗ у стандартизованій шкалі оцінювання від 1 до 12 розподілилися таким чином (гістограма 2):

Результати зовнішнього оцінювання за 100-бальною шкалою оцінювання (від 100 до 200 балів) для ВНЗ представлено в таблиці 4:

Таблиця 4

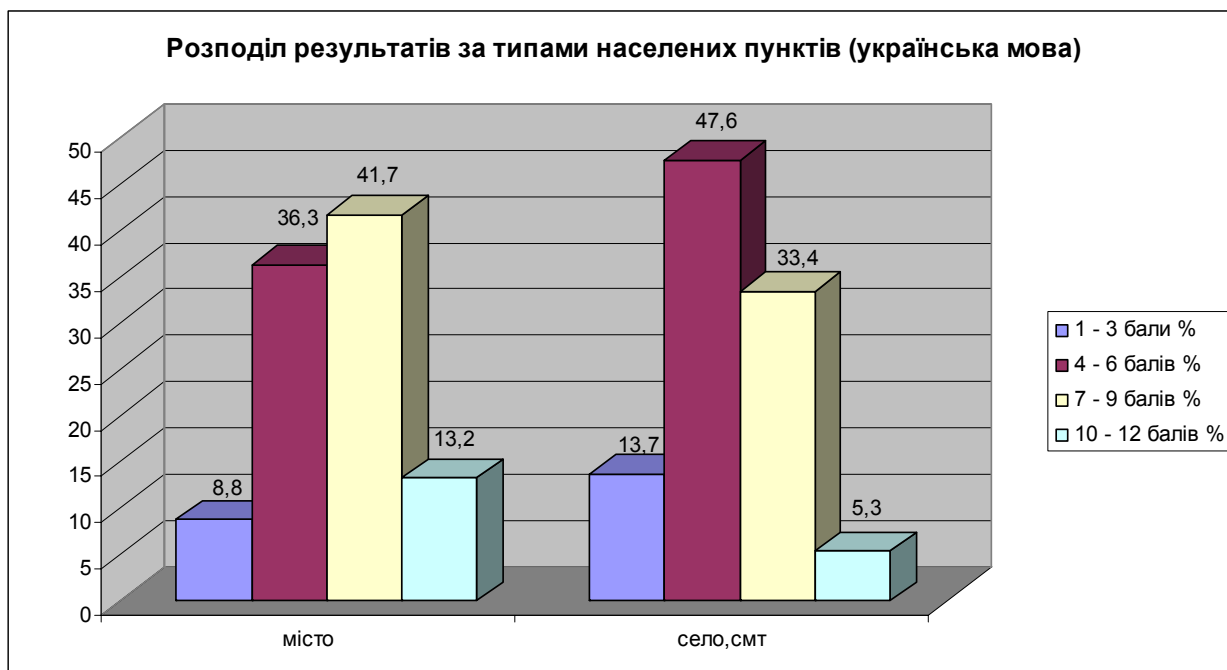
№	Інтервали балів за 100-бальною шкалою	Відсоток учнів, що одержали бали
1.	100-120	1,8
2.	121-140	21,9
3.	141-160	47,9
4.	161-180	25,7
5.	181-200	2,6

Тест з української мови як інструмент педагогічного вимірювання надав важливу інформацію про стан мовної освіти в Україні, що має стати предметом аналізу педагогів, адміністрації ЗНЗ, управлінь освіти, МОНУ, методичних служб. Зрозуміло, що експериментальну групу учасників тестування не можна вважати репрезентативною вибіркою, результати якої дозволяють робити повні й об'єктивні висновки про рівень викладання предмета загалом по Україні, однак, зважаючи на велику кількість випускників ЗНЗ, що брали участь у зовнішньому оцінюванні, ми отримали важливі дані, які дозволяють прогнозувати підготовку всіх випускників загальноосвітніх навчальних закладів України.

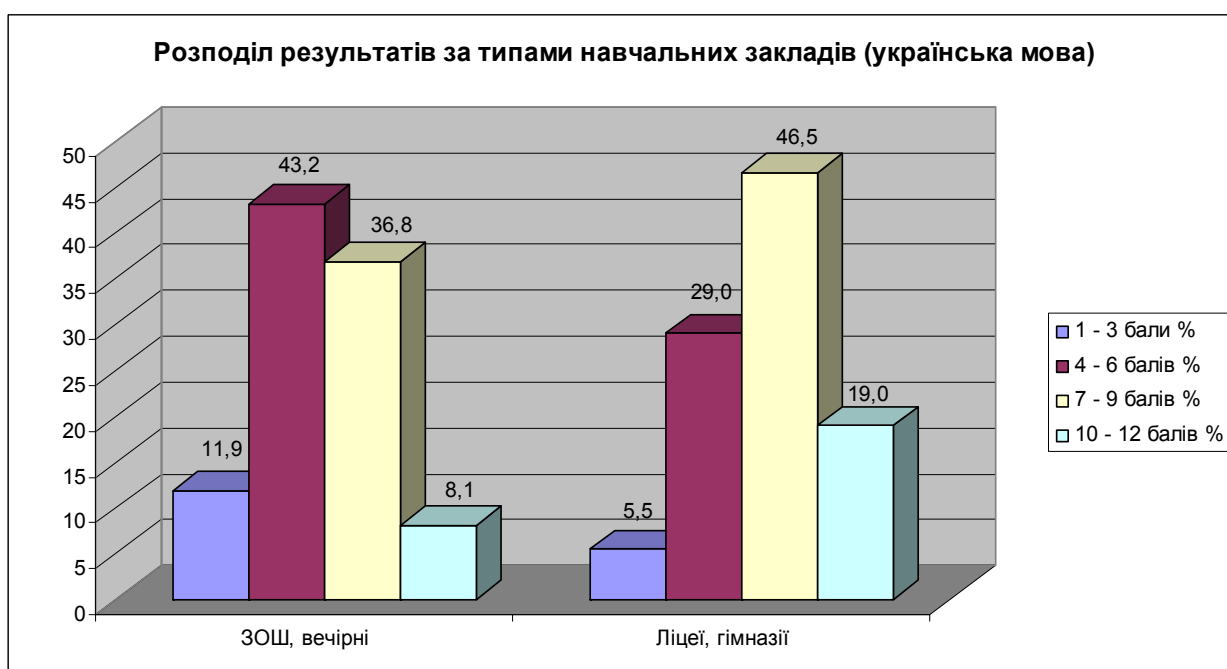
Результати зовнішнього оцінювання дали важливу інформацію про якість засвоєння навчального матеріалу з української мови відповідно до типу населеного пункту й навчального закладу.

Гістограма розподілу результатів за типом населеного пункту та типом навчального закладу засвідчує, що краще засвоїли навчальний матеріал з української мови учні міських ЗНЗ (гістограма 3) та учні спеціалізованих загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій (гістограма 4).

Гістограма 3

Гістограма 4

4. Короткий аналіз тесту з української мови як інструменту вимірювання знань

Формат журнальної статті не дозволяє детально й повно проаналізувати тест, тому лише коротко спинимося на аналізі одержаних результатів.

Процес наукового обґрунтування якості тесту передбачає оцінку його валідності й надійності.

Валідність – це здатність тесту служити поставленій меті вимірювання. Можемо стверджувати, що тест з української мови був валідним, оскільки, по-перше, в ньому відображено всі розділи та ключові теми чинної програми (завдання перевіряли всебічне опанування навчального матеріалу з предмета), а по-друге, він забезпечив високу диференціацію результатів учасників зовнішнього оцінювання, особливо сильних і середніх учнів.

Друга важлива характеристика – надійність – є одним із критеріїв якості тесту, який указує, наскільки точно він вимірює явище, що вивчається. Статистична процедура обчислення значення коефіцієнта тесту з української мови здійснювалася за узагальненою формулою Кудера-Річардсона 20. Шляхом математичних обчислень визначено коефіцієнт надійності результатів тесту, який становить 0,85. Даний індекс характеризує тест з української мови як дуже хороший, а його результати можна вважати надійними.

4.1. Аналіз завдань закритої форми.

За рівнем складності закриті завдання тесту розподілилися так: 27 завдань з низьким індексом, 24 – оптимальним, 3 – високим. Такі характеристики вказують на те, що тест виявився складним для даної вибірки учнів. На середньому й достатньому рівнях учні засвоїли більшість тем розділів «Синтаксис» і «Морфологія», натомість традиційно складними були завдання, що перевіряли, як учні володіють навчальним матеріалом тем розділу «Фонетика» (теми: «Дзвінки та глухі приголосні звуки», «Уподібнення приголосних звуків», «Співвідношення звуків і букв», «Звукове значення букв *я, ю, є, ї*»), «Будова слова. Словотвір». Значні труднощі мали випускники, виконуючи завдання тем «Рід іменників, іменники спільного роду», «Відмінювання числівників», «Лексичні значення фразеологічних зворотів», «Складне речення з різними видами синтаксичного зв'язку». Окремо спинимося на завданнях розділу «Культура мовлення». Найважчим у тесті виявилось завдання номер 2, у якому треба було визначити, у якому словосполученні порушено граматичну норму на позначення часу. Лише 15% учасників тестування виконали його правильно. Досить складним було також завдання, що перевіряло, як учні

знають лексичне значення слова *здобувати* (освіту) та вміють його використовувати в мовленні.

4.2. Аналіз відкритого завдання з розгорнутою відповіддю.

Написані учасниками тестування творчі роботи засвідчують дуже низький рівень засвоєння комунікативної змістової лінії програми з української мови та програмового матеріалу з української літератури. Середній бал за написання твору становив 3, 25 бала. Аналіз творчих робіт дав важливу інформацію про низьку сформованість в учнів навичок будувати твір-роздум, а саме: чітко формулювати тезу висловлювання, наводити переконливі аргументи, робити вмотивовані висновки. У багатьох творчих роботах виявлено елементарне незрозуміння змісту запропонованої теми: учні писали про будь-що, не усвідомлюючи навіть, що їхні висловлювання зовсім не відповідають темі (наприклад, про правила поведінки в шкільній бібліотеці або пояснювалось, чому учень прийшов на тестування). Міркування учасників зовнішнього оцінювання зазвичай не відзначаються глибиною й оригінальністю, приклади з літератури й історії часто рясніють помилками фактичного характеру, роботи виконано без дотримання норм орфографії та пунктуації, хибує культура мовлення старшокласників. Прикро констатувати низький рівень загальної культури випускників шкіл: у творах експерти натрапляли на використання нецензурної лексики, неприховані грубощі. Частина учасників тестування навіть не приступала до виконання творчої роботи.

Наведемо результати оцінювання змісту творчої роботи (таблиця 5):

Таблиця 5

Критерії оцінювання	Бали (у відсотках)		
	0	1	2
1. Чітке формулювання тези висловлювання	52,6	45,2	2,2
2. Переконливість аргументів, їх доцільність	46,8	50,5	2,6
3а. Використання прикладів з художньої літератури	83,0	15,4	1,6
3б. Використання прикладів з історії, суспільно-політичного чи власного життя	55,7	42,6	1,7
4. Логічність і послідовність викладу думок	55,7	42,0	2,3
5. Відповідність висновку тезі й наведеним аргументам	72,5	26,3	1,1

Бали за мовленнєве оформлення твору розподілилися так (таблиця 6):

Таблиця 6

Бали	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
К-кість	17,0	13,8	8,4	11,7	12,5	10,5	9,2	7,5	5,3	2,7	1,2	0,3	0,0

учнів (%)													
-----------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Варто окремо зауважити, що, наводячи приклади з літератури, учні виявляли незнання змісту вивчених за програмою творів, прізвищ авторів, кому з письменників належать цитовані висловлювання, як звати героїв твору тощо. Суттєвим недоліком було також те, що учасники тестування часто не вміли використати вивчений на уроках літератури матеріал у нових, нестандартних умовах, а якщо й наводили приклади, то не могли оцінити значення того чи іншого твору чи літературного героя, щоб обґрунтувати власні думки. Таким чином, тест зовнішнього оцінювання з української мови опосередковано допоміг одержати також інформацію про стан вивчення програмового матеріалу з української літератури.

Аналіз результатів зовнішнього оцінювання 2006 року дозволяє зробити певні висновки та надати рекомендації.

Висновки:

1. Тест з української мови добре й усебічно перевіряв знання випускників, їхні вміння й навички, що забезпечують мовну й мовленнєву компетенції випускників ЗНЗ.
2. Результати тесту вірогідні, надійні й валідні, що дозволяє визнати їх для державної підсумкової атестації у загальноосвітньому навчальному закладі та вступних випробувань до ВНЗ.
3. Результати з української мови засвідчують, що дана вибірка учасників зовнішнього оцінювання засвоїла навчальний матеріал із предмета переважно на середньому та достатньому рівнях навчальних досягнень.

Рекомендації щодо удосконалення формату тесту

зовнішнього оцінювання 2007 року:

Зважаючи на те, що тестова робота з української мови має комплексний характер, тобто перевіряє як знання мовознавчої теорії та правописні уміння й навички, так і рівень сформованості комунікативних умінь випускників, вважаємо за доцільне зберегти такий формат тесту на зовнішньому оцінюванні 2007 року. Разом із тим, ураховуючи досвід зовнішнього оцінювання за результатами оцінювання 2006 року, пропонуємо внести зміни до складання завдань й удосконалити тест на наступний рік таким чином:

1. Зменшити кількість тестових завдань, які перевіряють засвоєння мовної теорії.
2. Запропонувати завдання, що перевіряють такий вид навчальної діяльності, як читання й аналіз тексту (завдання закритої й відкритої форм).
3. У завданнях на встановлення відповідності зменшити кількість дистракторів до 4-5.

